

[1] **מסכת בבא קמא דף עד ע"ב**
הכא במאי עסקינן - כגון שהוזמו על הטביחה תחילה, ובפלוגתא, עדים שהוכחו ולבסוף הוזמו - ר' יוחנן ור"א, חד אמר: נהרגין, וחד אמר: אין נהרגין. תסתיים דר"א הוא דאמר אין נהרגין, דאמר ר"א: עדים שהוכחו בנפש - לוקין, ואי ס"ד ר"א הוא דאמר נהרגין, אמאי לוקין? הוה ליה לאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד, וכל לאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד אין לוקין עליו! אלא לאו ש"מ: ר"א הוא דאמר אין נהרגין, תסתיים. לוקין? תרי ותרי ניהו, מאי חזית דסמכת אהני? סמוך אהני! אמר אביי: **בבא הרוג ברגליו**.

[2] **מסכת יבמות דף פז ע"ב - פח ע"א**
מתני'. האשה שהלך בעלה למדינת הים, ובאו ואמרו לה מת בעליך וניסת, ואח"כ בא בעלה - תצא מזה ומזה, וצריכה גט מזה ומזה; ואין לה כתובה, ולא פירות, ולא מזונות, ולא בלאות - לא על זה ולא על זה, ואם נטלה מזה ומזה - תחזיר; והולד ממזר מזה ומזה; ולא זה וזה מטמא לה, ולא זה וזה זכאים - לא במציאתה, ולא במעשה ידיה, ולא בהפרת נדריה; היתה בת ישראל - נפסלה מן הכהונה, ובת לוי - מן המעשר, ובת כהן - מן התרומה; ואין יורשין של זה ויורשין של זה יורשין את כתובתה; ואם מתו - אחיו של זה ואחיו של זה חולצין ולא מייבמין; ר' יוסי אומר: כתובתה על נכסי בעלה הראשון; רבי אלעזר אומר: הראשון זכאי במציאתה ובמעשה ידיה ובהפרת נדריה; רבי שמעון אומר: ביאתה או חליצתה מאחיו של ראשון פוטרת צרתה, ואין הולד ממנו ממזר. ואם ניסת שלא ברשות - מותרת לחזור לו. ניסת על פי ב"ד - תצא ופטורה מן הקרבן, לא ניסת על פי ב"ד - תצא וחייבת בקרבן...
גמ'. אמר ר' זירא: מתוך חומר שהחמרת עליה בסופה הקלת עליה בתחלה. לא ליחמיר ולא ליקיל! **משום עיגונא אקילו בה רבנן**.

[2א] **רש"י**
שהחמרת עליה בסופה - שאם בא בעלה אתה נותן עליה כל הדברים האלו שבמשנתנו. הקלת עליה בתחלה - להתירה לינשא מפני שהיא חוששת שמא תתקלקל ולא מינסבא עד דבדקה שפיר.

[3] **משנה מסכת חגיגה פ"א מ"ז**
רבי שמעון בן מנסיא אומר איזהו מעוות שאינו יכול לתקון זה הבא על הערוה והוליד ממנה ממזר.

[4] **הרא"ה קוק זצ"ל, מאמר הדור** [תרס"ו/1906] (בתוך: עקבי הצאן), עמ' קט-ק"י
המחלה הנוראה של הדור אין מקומה העיקרי לא בלב, לא ברגש, לא בתאווה והפקרות, לא בידים פועלות און ולא ברגלים אצות לרעה, אע"פ שכל אלה חולים ונכאבים הנם. אבל יסודה של המחלה הוא המח - כח המחשבה. בראש פסגת המחשבה, החובקת את הכל, מסתתרת מחלה עזה שהיא עמוקה מכל שפה מורגלת, ובשבילה לא יבין איש שפת רעהו, וכל המקרים הצדדיים שמים הם נוספות להגדיל את ההתרחבות של החלי האנושי, ועינינו רואות וכלות. גם מבלי חקור הרבה הננו רואים, שהסבה לכל מכאובי הדור היא רק המחשבה... ומתוך שלא מצאו דרך סלולה איך להאיר באור הדעת על הרגש המשומר מימים היותר עתיקים, וגם היותר טובים לאומתנו, לרומם את כל נקודותיו הפרטיות עד נקודת הגובה של השכל המתנשא... נרחם על אלה האמללים בנינו ואחינו הטובעים בים זועף של צרות רוחניות, שהן קשות יותר מכל חלי ומדוה. נושיט להם דברים טובים, דברים נחומים, מלאים שכל מפיקים שקט ואומץ, ע"י אותו הכח עצמו שטלטל אותי לתוך מצבו הנרעש וההרוס. **כי מה הוא הכח הפועל את כל השינויים הנמרצים בקרבנו, שבגללם אנחנו כל-כך סובלים אם לא הספרות? וכיון שהספרות פועלת עליו כל-כך הרבה, מובן שרק בכח המחשבי שבקרבה היא פועלת...**

[5] **הרא"ה קוק זצ"ל, אורות התחיה** (בתוך: אורות)
[לו] אי אפשר לספרות ישראלית שתצליח בלא התקדשות הנשמות של הסופרים. כל סופר שאינו עמל לטהר את מדותיו, לזכך את מעשיו ואת רעיונותיו, עד שיהיה עולמו הפנימי בעצמו מלא אורה והשלמות הפנימית מורגשת בתוכו, יחד עם הדאגה להשלים את החסר, ולהמלא ענוה ממוזגת בגבורה ושלוות רוח עם התעוררות שכלית ורגשית חזקה להיטיב ולהשכיל את עצמו, וחפץ נשגב לעמוד ברום הטהרה והקדושה האצילית, כל זמן שאינו עומד במעמד כזה לא יוכל להקרא סופר באמת. רק "הראשונים היו נקראים סופרים, מפני שהיו סופרים אותיות שבתורה" [קידושין ל.], וספירת האותיות שבתורה העלתם למדרגה עליונה של טוהר רוח וגבורת נשמה, עד ששם סופרים היה נאה להם. ואם את הספרות הישראלית אנו חפצים להחיות צריכים אנו ללכת בדרך הקודש הזאת, לבא מן הקדושה אל הספרות, "והיה שם מסלול ודרך, ודרך הקודש יקרא לה... והלכו גאולים" [ישעיהו לה, ח-ט].
[לז] הספרות תתקדש, וגם הסופרים יתקדשו, יתרומם העולם להכיר את כחה הגדול והעדין של הספרות, הרמת היסוד הרוחני בעולם בכל עליו. ילך האור ויפרוץ... וכל סופר יחל לדעת את הרוממות ואת הקודש שבעבודתו, ולא יטבול עטו בלא טהרת נשמה וקדושת רעיון...

[6] **הרא"ה קוק זצ"ל, עולת הראיה**, ח"ב עמ' 3
הספרות, ציורה וחיטובה [נ"א: הספרות הציור והחיטוב] עומדים להוציא אל הפועל כל המושגים הרוחניים, המוטבעים בעומק הנפש האנושית. וכל זמן שחסר עוד שרטוט אחד הגנוז בעומק הנפש שלא יצא אל הפועל, עוד יש חובה על עבודת האמנות להוציא.

[7] **ישעיהו פרק מ פסוק ד**
פֶּלֶא יִגִּיא וְיִנְשֵׂא וְכָל הָרַ וְגִבְעָה יִשְׁפְּלוּ וְהָיָה הָעֵקֶב לְמִישׁוֹר וְהָרְכָסִים לְבִקְעָה : **מַעֲוֹת לֹא יוּכַל לְתַקֵּן וְחֶסְרוֹן לֹא יוּכַל לְהַמְנוֹת** :
[8] **קהלת פרק א פסוק טו**

[9] הראי"ה קוק זצ"ל. אורות התשובה, יד

[1] מה שמוטבעים לפעמים במניעות גדולות, בין בענינים שבין אדם למקום, בין בענינים שבין אדם לחברו, לא יעכב כלל את **התשובה הרוחנית**. וכיון שמבקשים לשוב אל ד' שבים. והאדם מתחדש כבריה חדשה. והציצים המעשיים, שצריכים לזרוז גדול לתקנם, יצפה עליהם תמיד לתקנם, ויסגל לעצמו מדת השפלות ביותר כ"ז שלא תקן איזה דבר בפועל, ממה שיש לו לתקן בדרך מעשי, וישתוקק לתקון השלם. וממילא יבא הדבר לידי כך שיעזרהו השי"ת לתקן הכל בפועל. אבל גם כשלא נזדמן לו עדיין התקון, בין מצד מניעות חיזונית או מצד מניעות פנימיות, שעדיין אין רצונו תקיף כל כך, וההסכמה לדרכי התיקונים המעשיים עדיין לא באה לו כהשלמה, מ"מ יאחז בתשובה הרוחנית בכל עז ואומץ, ויהיה תקיף בדעתו, שסוף כל סוף אחוז הוא בתשובה, שהיא ענין יקר מכל מה שבעולם, וירבה בתורה, במדות טובות, בחכמה ובהנהגה ישרה בכל מה דאפשר לו, וישפך שיחו בתפלה לפני קונו להוציא אל הפועל את חלקי התשובה שעדיין לא יצאו אל הפועל, בעבור עצמו ובעבור כלל ישראל ובעד כל העולם כולו ובעד התקון הכללי של השכינה, אור ד' בעולם, שיהיה בתכלית השלמות, וישתוקק שכל הנשמות תהיינה מתוקנות ונהנות מזיו השכינה, והכל ישבעו טוב ושפעת חיים.

[10] ש"י עגנון, מעצמי אל עצמי

[עמ' 191] אילו באתי לכתוב עוד איני מספיק, שאני זכיתי לפניו שקירבני מיום שבאתי אצלו בראשית ימי החורף שנת תרס"ח וזכיתי לשמוע תורה מפיו בהלכות יסודי התורה והלכות דיעות לרמב"ם ז"ל והייתי יוצא ונכנס אצלו כל הימים שהייתי בארץ עד סמוך וקרוב ליום שנתבקש בישיבה של מעלה ואין סוף לדברים שזכיתי לשמוע מפיו שכולם ראויים להכתב לדורות. עד היכן קירבני, עד שהוא בענותנותו הואיל לקרות את סיפורי והיה העקוב למישור ועדיין סיפורי בכתב יד היה. כשהחזיר לי את סיפורי אמר לי בזה הלשון, **זהו סיפור עברי באמת נובע מן הצנורות בלא שום מחיצה**. [עמ' 91] אם תרשו לי אגיד עוד איזה דבר. הרב קוק זצ"ל ביקש ממני שאתן לו את הספרים שלי. אמרתי, כבר חשבתי ליתן לו אחד או שנים. הוא אמר, אבל אני רוצה את כל הספרים ואתה חשבת ליתן לי חלק מהם. אמרתי רצונו זהו כבודי. חיברתי מלה יפה. נאמר, רצונו של אדם זהו כבודו ואני אמרתי, רצונו זהו כבודי. אחרי איזה זמן הוא ראה אותי ואמר קראתי את שלך. אמרתי, כל הספרים? הוא אמר, כולם, אבל אגיד לך איזה דבר, יש ספר קטן של הפרי מגדים, מתן שכון של מצוות. הוא אומר כך, **יש שנפלה טיפה של איסור לתוך היתר שיש ששים כנגדו. אז זה בטל בששים, אז ההיתר מרויח מן האיסור, שיש עכשיו ששים ואחד חלקים. כך אצלך, אפילו נופל לתוך ספריך איזה דבר של איסור הוא בטל בששים ונעשה היתר**. הוא שאמר, היתר מרויח מהאיסור.

[11] ש"י עגנון, והיה העקוב למישור (בתוך: אלו ואלו), עמ' 57

מעשה באדם אחד ושמו **מנשה חיים** מיושבי ק"ק בוצץ יע"א שירד מנכסיו והעניותו ר"ל העבירתו על דעת קונו והטיל פגם בישראל והיה נוזף ורדוף ומטולטל ולא קיפח חיי אחרים **וזכה לשם ולשארית** כמבואר בפנים הספר באריכות ועליו ועל כיוצא בו הכתוב אומר [ויקרא כו, מא] ואז ירצו את עונם ופירש"י ז"ל וכפרו על עונם ביסוריהם

[12א] ש"י עגנון, והיה העקוב למישור, מהד' 1912

והרב בעומק שכלו צלל במימי הדעת והעלה היתר לקריינדיל טשארני העלובה.

[12ב] ש"י עגנון, והיה העקוב למישור (בתוך: אלו ואלו), עמ' 112-

113

וקריינדיל טשארני יושבת בכבלי העיגון ואין עוזר ואין מחיה.

לא היו ימים מועטים עד שבאו החשובים הנ"ל לבוצץ ויסורו

אל בית הרב ובידם תכריך המליצה. וכיר הרב את המכתב ואת החותמת כי מידו יצאו ויספרו האנשים כל הקורות את הנמלץ. השחירו פני הרב ודאגה קשה העציבה את לבו מחמת צערו על האשה העלובה. בעלה איננו ועדים שיבואו ויעידו שמת אינם ואפשר לה שתשב עגונה כל ימיה. ודאי שמכתב המלצה לשמו של בעלה של אותה האשה נכתב, שהרי ידע הרב בעצמו שלא חתם מימיו על מכתב המלצה אחר לשם מנשה חיים הכהן ואף אין בכל הגלילות אחר בשם זה, אבל המכתב אינו אלא כסימן מובהק בכליו של המת, ולדעת מרן המחבר באבן העזר סימן י"ז אשה זו אסורה להנשא, שאנו צריכים לסימנים מובהקים בגופו של המת ולא בכליו מפני חשש שאלה, שמא הכלי לא היה של המת ואדם אחר השאילו והשואל מת ובעל הכלי חי וקיים. הסיע הרב דעתו מכל ענייניו ושם כל מעייניו בסוגיא זו, שאף על פי שכל סוגיות ההלכה היו שנונות בפיו אינו דומה עוסק בדבר להלכה לעוסק בו למעשה, שזכות המעשה מסייעתו להעמידו על האמת. עשה הרב לילות כימים וחזר על כל הסוגיא מן המשנה עד תשובותיהם של האחרונים וראה שרבים הם החכמים שחלקו על המחבר בדין זה ופסקו שעל סימנים מובהקים סומכים אף אם הם בכליו, שלשאלה אין חוששים. בין החולקים הם המהר"י"ט בספר שני סימן ל"ה והש"ך בחושן משפט סימן ס"ה והמהר"ל מפראג כפי שכותב תלמידו בעל תוספות יום טוב שהשיב הלכה למעשה שאין חוששים לשאלה, והוא עמוד חזק יסמכו עליו כל בית ישראל, וכן הוא דעתם של עוד הרבה מגדולי הדורות, יתר על כן אף רבים מאלו שחוששים לשאלה מודים שבכלים שאינם עשויים להשאיל אין חוששים, וכתב המלצה ודאי שאין אדם משאל כיון שהוא זקוק לו בכל שעה (עייני נודע ביהודה תקנת עגונות סימן מ"א). צירף הרב את דעתו, שיסדה על ראיות מן הגמרא ורבותינו הראשונים, לדעתם של רוב גדולי הדורות שהסיקו להיתר והציע את משנתו לפני עוד שנים מגדולי הדור כדי שיגיע לכל אחד קיסם מן הקורה, והם הסכימו לדבריו והוסיפו כל אחד בראיות וסברות מדעתו לחזק את דברי הרב וצירפו עצמם להיתר את האשה. צוה הרב לברר אם אין אחים למנשה חיים הכהן, וכשהוברר לו שאין האשה שומרת יבם התירה להנשא לכל אדם.

[13] ש"י עגנון, והיה העקוב למישור (בתוך: אלו ואלו), עמ' 122-123

לפעמים לפת אותו הרצון העליון לעלות לצדיקי הדור אולי יש מרפא, אלא שחש על כבודה ועל כבוד זרעה כי יוציאו אותה מבעלה בחרפה ויעשו את בנה ממזר ואחז בפלך השתיקה וחסך עליה ולא פירש גנותה, והיה דוחה עצמו לומר שוגגת היא, ואם יש בה עון ונשא הוא את עונה, ומוטב שיעקר הוא משיני העולמות ואל תבוא קריינדיל טשארני לידי בושה וכלימה. ויאמר מנשה חיים בלבו למה לי הצדיקים, מה יושעונו אלה? הן גדול עונוני מנשוא ולקריינדיל טשארני לא אועיל, אלא לי באשר אלך ואבכה על ימי ושנותי.